

Осмонкулов А.

**С.НААМАТОВ - КЫРГЫЗ ЭЛИНИН
БЕЛГИЛҮҮ ОКУМУШТУУ-МЕТОДИСТИ**

Осмонкулов А.

**С. НААМАТОВ - ИЗВЕСТНЫЙ
УЧЕНЫЙ-МЕТОДИСТ КЫРГЫЗСКОГО
НАРОДА**

2001-жылдын май айында тарых музейинде өткөн тарыхчылардын илимий-практикалык конференциясы Нүзүп бийдин эки жүз жылдыгына арналып, Шералыны такка көтөрүп, Кокон хандыгында тоолук кыргыздардын бийлигин бекемдеген көрүнүктүү аскер башчы, жөндөмдүү элчи, мыкты саясатчынын келечек муундарыбыз үчүн өзгөчө мааниси чоң экендиги белгиленип көрсөтүлдү.

Кыргыз эли үчүн көп кызмат өтөгөн мындай кишилердин атын атай баштасак бир топ; Совет бийлигине чейин эле эски мектептерден жана медреселерден билим алышып, кийинчерээк XIX кылымдын аягына жакын жаңы усул менен окуган жаштардын саны көбөйүп, анда жалаң гана динге байланыштуу эмес, жалпы билим берүүчү (эсеп, тарых, география, биология, физика ж.б.) сабактар да окутула баштаган.

Кыргыз эли Россиянын курамына кеткенден кийин Падышачылык бийликтер тарабынан жер-жерлерде орус-тузем мектептери ачылып, аны бүтүргөндөр башкаруу органдарына аралашып, бала окутуп, эсеп-кысап иштеринде, тилмечтик кызматтарды аткарып, жергиликтүү элдин арасында кадыр-баркка ээ боло баштаган. Эски мектептердин ичинен Ошго салдырган Алымбек датканын медресеси көп жерге белгилүү болуп, аны бүтүргөн жаштардын бир тобу билимин андан ары жогорулатуу максатында башка шаарларга, алыскы араб өлкөлөрүнө чейин барышып, бир катар окуу жайларын бүтүрүшкөн.

Шабдан баатыр салдырган медреседе үч жүзгө жакын бала окуп, алар жакшы билим алыш үчүн Ташкент, Бухара, Оренбург, Казандан мугалимдер чакыртылып, айлык акысына беш жүздөн мин сомго чейин толөп, сабакты жогорку методикалык деңгээлде өтүү жагын талап кылган (ал кезде кой бир сом, жылкы беш сом болгон).

Белгилүү окумуштуу - агартуучу Э.Арабаев алгач айылдык мектептен окуп, он жылча балдарга билим жана тарбия берүү менен эски мектептердин негизги кемчиликтери белгилүү болгондон кийин окуганына түшүнгөндөй болуп, кыргыз тилинде басылган окуу китептери болгондо гана анын мазмунун айтып бергенге, күндөлүк өтүлгөн сабактын сапаты жакшыра тургандыгын көрсөтө алган.

Ошол максатын аткаруу үчүн ишин таштап бир катар шаарларга барып, алдыңкы медреселердин биринен болгон Уфадагы «Галия» медресесине

кирип, аны мыкты окуу менен орус, азербайжан, татар, казак тилинде жазылган окуу-методикалык китептерден да пайдаланган. Х.Сарсекеев экөө казак жана кыргыз балдарына арналган «Алиппе» китебин жаңы усулда жазып, өз каражаты менен бастырышкан. Жыл өткөн сайын каникул мезгилинде айылына кетүү мүмкүн болбогондуктан, жайкысын казак айылдарын кыдырып, өзү жазган алиппенин негизинде казак - балдарын окута баштаган.

1913-жылы медресени бүтүрүп, өз элине келгенден кийин Тоңдо жаңы усулдагы мектептерди уюштуруп, окуучулардын билимине карата класстарга бөлүштүрүү менен эсеп, эне тили, география, ботаника, тарых ж.б. сабактарды окутуп, тиешелүү маалыматтар берилген. Мындай сабактарды окутуу чоң жаңылык экендигин билген мугалимдер да ошондой кылып окутуу үчүн анын сабактарына катышкан мугалимдердин саны жыл сайын көбөйө баштаган. Өзү күндөлүк сабактардын сапатын жакшыртуу үчүн ар кандай методикалык ыкмаларды пайдалануунун жолдорун көрсөтүп, өзүнүн тажрыйбалары менен тааныштырат. Бирок ошол кезде көн жылдар мектептерде иштеген алдыңкы мугалимдер жөнүндө изилдөө иштери жүргүзүлбөгөндүктөн, бүгүнкү күнгө чейин башкаларга үлгү болгон мындай тажрыйбалуу мугалимдин биринин да аты аталбайт.

Ушуга байланыштуу дагы бир мындай мисалды келтирүүгө болот. Кыргыз ССРинин эмгек сиңирген мугалими А.Чолпонкулов 1896-жылы орус-тузем мектебин, анан Олуя-Атадан гимназияны бүтүрүп, көп жылдар бою сабак окуткан, Кийин каражат топтоп Ташкендеги мугалимдер семинариясын ийгиликтүү аяктап, мугалимдик кесибин өмүрүнүн аягына чейин улантып, билимдүү жана тажрыйбалуу педагог катарында көптөгөн методикалык мурастарын калтырган. Эгерде эл кыдырып, андаи алдыңкы мугалимдердин так эсебин ала турган болсок, Совет өкмөтүнө чейин мектептерде үзүрлүү эмгектенүү менен көптөгөн методикалык жетишкендиктерге ээ болушкан алдыңкы мугалимдердин саны бир топ боло тургандыгы талашсыз.

Ошондой болсо да алардын көбүнүн аты аталбай, «молдо» болгондугу үчүн 1937-жылы репрессиянын капканына илинип, асты атылып, аркасы 10-15 жыл Сибирде сүргүндө жүрүп, алдан-күчтөн айрылып, «тарбия» алып келишкен. Башкасын айтпаганда да элибиздин маданий-агартуу иштерин өнүктүрүүдө

кеп кызмат өтөгөн О.Сыдыков, Э.Арабаев, К.Тыныстанов, О.Алиев, С.Карачев, Б.Данияров, Б.Солтоноев, А.Шабданов, С.Курманов сыяктуу тарыхчылар, окумуштуу-агартуучулар, мамлекеттик ишмерлер, жазуучулар, окуу-методикалык китептердин кептеген авторлорун көрсөтүүгө болот. Эгемендүүлүктүн мезгилинде динге болгон чектөөлөр коюлуп, мурда тыюу салынган элдик майрамдар (нооруз, орозо айт, курмай айт), каада-салттар, улуттук традициялар кайрадан калыбына келтирилди. Курманжан датка, Байтик, Шабдан баатыр, Калыгул олуя мамлекеттик жана комдук жетекчилердин (А.Орозбеков, А.Абдрахманов, И.Раззаков) мааракеси коомчулук тарабынан жогорку деңгээлде белгиленди, Э.Арабаев, К.Тыныстанов, Б. Данияровдун мааракесин белгилөөгө карата бир топ китептер жарык көрдү. Ошого карабастан өз элине көп кызмат өтөгөн мыкты окумуштуу-методисттердин ичинен дагы бир тобунун бүгүнкү күнгө чейин аты аталып, эмгектери элге-журтка жеткирилбей жатат. Мындай кемчиликтерди жоюу үчүн коомдун келечек максатына көз жүгүртүп, мамлекеттик тилди өнүктүрүүнүн программасына ылайык төмөнкү маселелерге өзгөчө көңүл буруу керек: педагогикалык жана методикалык иштердин деңгээлин жаңы талаптарга ылайык келтирүү менен анын өткөндөгү тарыхын билүүгө өзгөчө көңүл буруу зарыл;

Эне тилин окутуунун тарыхына карата болгон изилдөөлөрдү көбөйтүп, анын программ-масынын жана окуу китептеринин түзүлүш принциптеринин жакшы жактарын жана кемчиликтерин талдоого алып, ошол мезгилде топтолгон табылгаларды, алдыңкы тажрый-баларды изилдөө менен аны мектеп практика-сында пайдалана билүүгө жетишүү;

окутуунун сапатын жакшыртуу үчүн кийинки жылдары басылган китептерге, жыйнактарга терең талдоо жүргүзүүнү колго алып, аны бүгүнкү күндүн талаптарына ылайык окутуп, этнопедагогикалык традицияларды өркүндөтүү менен ошого ылайык жазылган китептердин илимий-тарбиялык маанисине өзгөчө көңүл буруу зарыл;

Бүгүнкү күндүн негизги милдети кыргыз эли үчүн көп кызмат өтөгөн мамлекеттик жана коомдук ишмерлер, окумуштуу-методисттер, акын-жазуучулар, акылман кишилердин калтырган мурастарын китеп кылып бастыруу менен андан кийинки муундарды кеңири пайдалангандай болуу керек.

Ал 1905-жылы Ат-Башы району, Пограничник колхозунда оокаттуу кишинин үй-бүлөсүндө туулуп, адегенде эски традициялык мектептен окуп, кат тааныганды үйрөнүп алгандан кийин 20-жылдары жаңыдан ачылган кыска мөөнөттүү курсту бүтүрүп, мугалим болуп иштейт. Сатыбалдынын бир тууган таекеси Ыбырайым Абдрахманов 1905-жылы Караколдогу татар мектебин бүтүрүп, көп жылдар бала окуткан. Совет өкмөтүнүн мезгилинде Алматы, Фрунзе шаарында мугалимдерли даярдоочу курстарды бүтүрүп, Кыргызстандын бир топ жеринде мугалим болуп иштейт. 1920-жылдары Ат-Башы районунда мектеп директору болуп иштеп жүргөндө

Сатыбалдынын окууга абдан ынтызар экендигин байкагандан кийин, келечек максатына жетсин үчүн Алматыдагы агартуу институтуна окууга өткөрөт. Ал 1928-жылы институтту ийгиликтүү бүтүрүп, Фрунзеге келгенде эл агартуу комиссариатынын алдындагы илим комиссиясынын төрагасы Т.Жолдошевдин «Маданият өзгөрүшүнө кол кабышчылар» (1922, №2) деген макаласында Алматыдагы агартуу институтундагы үч азамат бүтүрүп келишкенин, анын бири Мусакан Калпа уулу өзүнүн кантонунда Эл Агартуу бөлүмүнүн башчысы, Мусабай уулу Жолдош Жалал-Абад Эл агартуу бөлүмүнө нускоочу-методисти, үчүнчүсү Сатыбалды Нааматов Кыргыз мамлекеттик басмасына редактор болуп орношконун чоң жаңылык катары жарыялаган. Бирок С.Нааматов билимдүү мугалим кадрлары жетишпегендиктен, басмада бир жыл иштегенден кийин педагогикалык техникумдун мугалими болуп которулат. 1932-жылы пединститут жаңыдан ачылганда кыргыз тилинин методикасынан лекция окуп, жогорку окуу жайларына арналган анын программасын түзөт. Сатыбалды Алматыда окуп жүргөндө эле ыр, аңгемелерин көп жазып, котормо иштерине көп аралашкан. Казак тилинен которгон «Шернияз», Гогольдун «Текшерүүчүсү» 1928-29-жылдары Кыргыз драм театрынын сахнасында коюлган.

Ал кыргыз мектептеринин башталгыч класстары үчүн окуу китептерин, кошумча окуу куралдарын, методикалык эмгектерин жазууну, басмада, техникумда иштеп жүргөндөн тартып эле активдүү катышкан. Адегенде А.Шабданов экөө аялдарга арналган тунгуч «Алиппесин», Э.Арабаев, Б.Курманов менен бирдикте «Биздин мектеп» алиппесин түзүшөт. Анан өзүнүн авторлугу менен «Жаш эпкинүүлөр» (1931), «Кичинекей колхозчу» (1932), «Окуу китеби» (1933) I бөлүк, «Окуу китеби» II бөяүк, Сабатсыз жана чала сабаттуулар мектеби үчүн «Окуу китеби» (1930), Сабатсыздар үчүн «Окуу китеби» (1934) биринин артынан экинчисин көп нускада басып чыгарат,

«Кичинекей колхозчу» алиппесинде ага чейинки ушул мектептерде орун алган кемчиликтер ойдолуп, башка республикаларда жана орус тилинде басылган китептерден пайдаланып, окуучулардын жаш өзгөчөлүктөрүнө ылайыктап, көлөмү кыска, мазмуну жагынан түшүнүктүү тексттер кыйла көп киргизилген.

Ошол кездеги саясатка байланыштуу китепке кирген материалдардын идеялык-саясий мазмунуна көп көңүл бөлүнгөн. Экинчиден, окутуунун методу жаңыртылып, мынча бүтүн сөз, сүйлөм методу жетекчиликке алынып, балдардын ой-жүгүртүүсүн жакшыртууга, сөз өстүрүү жумуштарын өркүндөтүүгө өзгөчө көп көңүл бөлүнгөн. Алиппеге чейинки мезгилде тыбыш жаиа тамганыш угулушу жана жазылышына карата айырмачылыктары көрсөтүлүп, анны үйрөтүүнүн оор-жеңилдигине карата катар тартиби өзгөртүлгөн. Сөздүн муун түзүлүшүнө карай ачык, жабык болуп бөлүнүшү эсепке алынып, китептин башына онойлору, жеңилдери берилсе, айтылыш татаал жана кыйын болгон сөздөр аягында окутулган.

Кандай болгондо да тыбыштардын угулушу, тамгалар менен жазылышы, ар бир сөздө колдонулушу баскычтарга бөлүп окутуу алиппеден башталган.

Алиппеден кийинки бөлүмдө В.И.Ленин, комсомол, пионер, кооператив, канаттуулар, жапайы айбандар, жыл мезгили, жумушчу, дыйкан өкмөтү, Кызыл Армия сыяктуу жана мектеп турмушунан алынган Кызыл бурч, Октябрь майрамы, орок-балка деген тексттер берилген. Китептин кийинки басылышына карата бир катар оңдоолор киргэзүшп, мазмуну жана методикалык түзүлүшү жагынан кыйла өзгөртүүлөр болгондугун байкоого болот, С.Нааматовдун алиппе китебинде айрым кемчиликтер болгондугуна карабастан, аны окутуунун методикалык көрсөтмөлөрү 1-жолу иштелип, окуучулардын сабатсыздыгын жоюуда, бул китептин аткаргак кызматы бир топ чоң болгон.

Калган окуу китептери жөнүндө да ушунун өзү эле өзүн айтууга болот, анткени кийинки жылдары окуу китептеринин сапатын жакшыртуу үчүн бир кыйла шарттар түзүлүп, алдыңкы мугалимдердин тажрыйбалары топтолуп, жаңыдан түзүлгөн окуу планы жана прогаммаларга ылайык окуу китептеринин мазмуну да кыйла жаңыртылган.

Жыл өткөн сайын өз бетинче көп иштөөнүн натыйжасында С.Нааматов билимин жана тажрыйбасын жогорулатып, пединститутта окутуучу, эл агартуу комиссариатында методист болуп иштөө менен мугалимдер жана окуучуларга арналган окуу-методикалык китептерди көп жазууга жетишип, башталгыч жана жогорку класстар үчүн кыргыз тилинин программасын түзүп, мектеп окуучулары, сабатсыз жана чала сабаттуу мектеби үчүн окуу китептерин, кошумча окуу куралдарын, анан методикалык көрсөтмөлөрүн, көнүгүүлөр жыйнактарын түзүү боюнча бирден-бир адис болгон.

1930-жылдары Агартуу комиссариатынын алдындагы Борбордук лабораториянын тапшырмасы боюнча III-IV класста кыргыз тилин - окутуунун болжолдуу план-конспектилерин түзүп, мугалимдерге практикалык жактан жардам берүү максатында, кеп мектептердин мугалимдери менен тыгыз байланышта болуп, элибиздин маданиятынын, көркөм өнөрүнүн жана методика илиминин өсүп-өнүгүшүнө чоң салым кошкон,

Ушул жылдары кыргыз тилин окутуунун методикасы боюнча «Башталгыч мектептер үчүн кыргыз тилинин метод-көрсөткүчү», «Алиппе китебин окутуунун методикасы», «Тилибиздин методикасынан», «Кыргыз тилин окутуунун методикасы» деген китептери басылып, мугалимдердин күндөлүк ишинде пайдасы чоң болгон көп китептерде жазууга жетишкен. Бара-бара жергиликтүү эл агартуу органдары тарабынан өткөрүлгөн курстар аркылуу мугалимдер кадрларын даярдоого карата көп эмгек сиңирген. Анын бүтүрүүчүлөрү С.Нааматов тарабынан жазылган методикалык китептерди окушуп, жаштарга билим жана тарбия берүүнүн сапатын жогорулатуу боюнча бир катар чараларды көрүшкөн.

Ошондой болсо да мугалимдердин билими жана методикалык даярдыгы төмөн болуп, окутуунун сапатын жогорулатууда орчундуу кемчиликтерге жол берилген. Анткени мектептердин окуу пландарына ашыкча сабактар киргизилип, аныш үстүнө курстардын жайкы каникул мезгилинде өткөрүлүшү да пайдага чечилген эмес. Алар жайкысын окуп, алдыңкы мугалимдердин сабактарына катыша албагандыктан теориялык денгээлин жогорулатуу менен гана чектелишкен. Дагы бир кыйынчылык кыргыз тилинде билимин жогорулатуу үчүн тиешелүү илимий-методикалык китептер жок болуп, ошол кездеги мугалимдердин көпчүлүгү орус тилинде басылган ар кандай китептерден толук пайдалана алышкан эмес.

Үчүнчүдөн, курстан өткөн мугалимдер аны жыл сайын кайталап турбагандыктан, методикалык даярдыгын системалык түрдө тилинин метод көрсөтүүсү» (1936) деген китептеринде башталгыч класстарда эне тилин окутуунун талапка ылайык уюштуруу үчүн туруктуу окуу китептери тыбыш методунун негизинде түзүлүп, аны терең өздөштүрүү жагы улам бир четинен иштеле баштагандыгына токтолуп, мугалимдерге бир катар баалуу кеңештер берилген. Башталгыч класстын окуучуларына шар окуу, түшүнүп окуу, үн кубултуп окууну турмушка ашыруу үчүн кандай методикалык ыкмаларды пайдалана тургандыгын көрсөтүп, өзгөчө китеп, газета менен болгон жумуштар, класстан тышкаркы иштер, ага кантип жетекчилик кылуу жөнүндө баалуу пикирлер айтылган.

Окуучуларга сөз өстүрүү, грамматика жана орфографияны окутуунун айрым маселелерине токтолуп, жаңы теманы түшүндүрүү, бышыктоо, өткөн теманы кайталоо боюнча сабактын болжолдуу схемасы берилип, көнүгүү иштеринин түрлөрүнөн көбүнчө көчүрүп жазуу, эскертчү көнүгүү, чыгармачылык, эркин жана текшерүү диктанттарын жазууну айрым методикалык жолдоруна кеңири токтолот. С.Нааматов түзгөн алиппе жана окуу китептери саны жагынан гана көп болбой, илимий-методикалык түзүлүшү жагынан да жогорку денгээлде жазылып, кыргыз тилин окутуунун айрым темалары боюнча сабактын болжолдуу план-конспектилерин иштеп чыккан.

Ал кыргыз тилинен окуучуларга терең билим берүүдө көрсөтмөлүүлүк принцибине чон маани берип, бүгүнкү сабакты өткөн сабактын уландысы катары байланыштырып өтүү менен окуучуларга кыргыз тилинен системалуу билим берүүгө жетишкендей кылып окутууга чакырган. Натыйжада окуучулардын сабакка болгон активдүүлүктөрүн жогорулатып, өз бетинче иштөөлөрүн жакшыртып, аны окуучулар кызыккандай денгээлде уюштуруу жагын сунуш кылган. Сабакта китептеги эрежелерди үйрөтүү менен гана чектелбей, ага чыгармачылык менен мамиле кылып, ар бир теманы канчалык өздөштүргөнүнө байкоо жүргүзүүнүн натыйжасында турмушта колдоно алгандай болуусун талап кылган. Ал жөнүндө профессор К.К.Сартбаев: «Жыйынтыктап айтканда С.Нааматовдун жазган окуу-методикалык

эмгектери кыска меенөттүү курстарды бүтүрүп чыккан мугалимдердин практикалык машыгууларын жакшыртуу жагынан чоң жардам берген. Анын үстүнө эне тилин окутуу методикасы боюнча колго ала турган эмгек түгүл, мугалимдерге арналган макалаларга муктаж болуп турган кезде жарык көрдү. Чынында ушул методикалык китептерде айтылган пикирлер, сунуштар азыр да өзүнүн баалуу жактарын жоготкон жок. Эгерде С.Нааматов ак жеринен репрессияга туш болбогондо, илимий-методикалык эмгектерин андан ары улантып, кыргыз тилин окутуу методикасы боюнча ондогон жыл эмгектерин жазган көрүнүктүү чоң окумуштуулардын биринен болмок эле» («Эл агартуу», 1980, № 1, 26-бет) - деп көрсөтөт.

Жыл өткөн сайын башка жактан жогорку жана орто окуу жайларын бүтүргөн жаштар тарабынан окуу китептерин жазганга бел байлагандардын да саны көбөйө баштады. Алсак, Б.Жунушалиев 1933-жылы Москвадан пединститутту бүтүрүп кедгенден кийин республиканын эл агартуу комиссариатында инспектор болуп, окуу-методикалык китептерин даярдоодо жана аны бастырып чыгарууга кеп салымын кошуп, эл агартуу комиссариатынын көрсөтмөлөрү менен тааныштыруу максатында 1934-жылы он басма табактан турган «Башталгыч жана орто мектептердин башкаруучусу үчүн колдонмолору» деген жыйнагын бастырган. Ага мектептердин окуу-планы, кыргыз тилинин программасы, окуу-методикалык китептер жөнүндө кабыл алынган буйруктар, токтомдор, жаңыдан басыла турган окуу китептеринин тизмеси берилип, мындай жыйнактын жарык көрүшүнүн мааниси абдан чоң болмок. Кийинки жылы Б.Жунушалиев жазган «Алиппе» китеби 16 мин, нускада басылат.

Ушул жылдары башталгыч класстар үчүн К.Бакеев, Т.Актанов, К.Каримов, У.Асылбековдор тарабынан жаңы окуу китептери жазышып, окуучулардын кыргыз тили окуу китептери менен камсыз болушу бир кыйла жакшырып, алардын бардыгы аздыр-көптүр С.Нааматовдун окуу китептеринен үлгү алгандыгын көрсөтө кетүүгө тийишпиз.

1932-жылы мектептерге болгон методикалык жетекчиликти жакшыртуу максатында Борбордук методикалык кабинет уюштурулуп, ар бир сабактын календардык пландары түзүлүп, айрым темалар боюнча методикалык каттар даярдалып, мектептердин алдында уюштурулган методикалык бирикмелерде алдыңкы мугалимдердин докладдары талкууланган. 1936-жылы апрелде Кыргызстан эл агартуу комиссариатынын алдында бул мекеме Борбордук педагогикалык лаборатория болуп кайрадан уюштурулат. Анын милдети мурункудай эле мектептерге методикалык жактан жардам берүү, алдыңкы мугалимдердин эле мектептерге методикалык жактан жардам берүү, алдыңкы мугалимдердин тажрыйбаларын үйрөнүү, аны илимий-методикалык жактан жалпылап, республикалык масштабда башка мектептерге жайылтуу болгон.

Лабораториянын бул багытта жүргүзгөн иштеринин натыйжасында кыргыз тилин окутуунун абалы

кыйла жакшырып, илимий-методикалык мекемелердин, мектептердин иштерине болгон жетекчилиги бир топ активдешкен. Кыргыз тили боюнча көлөмү 23 басма табактан турган 18 кат мектептерге жөнөтүлүп, дайыма иштөөчү көргөзмөлөр уюштурулган. «Педагогикалык тажрыйбаны жайылтуу» деген серияда 50ден ашык инструкциялык-методикалык каттар жана баракчалар даярдалып, сабактын сапатын жакшыртууга өзгөчө көңүл бөлүнгөн. Анын ичинен кыргыз тили боюнча жазылган каттардын көпчүлүгү С.Нааматов тарабынан жазылып, «III класста сүйлөмдүн ээ, баяндоочун окутуу», «Сүйлөмдүн айкындооч мүчөлөрүн окутуу», «Көп ээлүү бирикме сүйлөм», «Сүйлөмдүн уңгусу жана мүчөсү», «Грамматикалык текшерүү» ж.б. каттарды жазып, мугалимдердин билим деңгээли жана методикалык даярдыгын жакшыртууга көмөк болгондугу талашсыз.

1928-жылы 5-майдан тартып, «Жаңы маданият жолунда» журналынын айына бир жолу жарык көрүшү республиканын педагогикалык турмушундагы чоң жаңылык болду. Журнал басылгандан тартып мугалимдердин педагогикалык устаттыгын жогорулатууга өзгөчө көңүл бурулуп, мында да кыргыз тилин окутууну жакшыртууга байланыштуу көптөгөн макалалар С.Нааматов тарабынан жазылып, «Кат таанытуу методу» деген макаласында алдыңкы мугалимдердин тажрыйбаларын жайылтуунун канчалык мааниси чоң экендигине токтолот. «Программага ылайык билим берүүнүн негизги максаты» деген макаласында жаңы программанын эскилеринен болгон айырмасы жана артыкчылыгына карата талдоолор жүргүзүлгөн.

«Бизге жаңы окуу китептери керек» деген макалада кыргыз тилин окутууну жакшыртуу өтө жайбаракаттык менен жүрүп жаткандыгын сынга алып, педагогикалык, методикалык талаптар мектептер тарабынан толук аткарылбай жаткандыгын, кээ бир окуу китептери программалык талаптарга жооп бербегенин көрсөткөн. «Фрунзедеги мектептер республикадагы бардык мектептерге үлгү болуу керек», «Сабактын бети», «Текшерүү сыноосуна чейинки даярдык жумуштары» деген макалаларында мектептердин ишиндеги орчундуу кемчиликтер сынга алынып, мугалимдерге карата бир катар пайдалуу кеңештер берилген. «Мектептерде орфографиялык сабатсыздыктар менен күрөшүүдөгү чаралар» деген макалада окуучулардан жыйнаган жазуу иштерине талдоо жүргүзүп, андагы кемчиликтерди кантип жоюунун методикалык ыкмаларын көрсөткөн. 1936-жылы Кыргыз эл агартуу комиссариатынын окуу-методикалык китептерин бекиткен буйругунда башталгыч жана жогорку класстар үчүн керектүү окуу китептери, кошумча окуу куралдары, методикалык колдонмолор, дидактикалык материалдар, окуу-көрсөтмө куралдар жана сөздүктөрдү кантип түзүү жөнүндө бир катар сунуштар айтылган. Аны аткаруу үчүн С.Нааматов көп иштөөнүн натыйжасында биринин артынан экинчи макаласын бүтүрүп, чыгармачылык менен иштеп жатканда

репрессиянын туманы башталыш, ак жеринен көптөгөн окумуштуу-методисттер камакка алынып, алды өлүмгө, арты узак жылдар бою сүргүнгө айдалгандыктан, анын жаңыдан баштап, бүтүрөмүн деген бир катар кол жазмалары, мурда баштаган иштери ошол бойдон жоголуп, жарык көрбөй калды.

С.Нааматов бул жагынан жемиштүү иштеп, мектептерде кыргыз тилин окутуунун сапатын жогорулатуу жагынан көп эмгектенип, чыгармачылык ишмердүүлүгү толуп турган кезинде алыскы жактарга айдалып, ошондон ары бул дүйнө менен коштошууга мажбур болду. Кийин ал акталса да анын калтырган илимий-методикалык эмгектери кайрадан жаңыртылып басылган жок. Анын эмгектеринде көз жүгүртүп Караганда 1936-37-жылдары басылган китепте-ринин биринен көрө алган жокпуз. Ошондон улам мынлайча ойлоого аргасыз болосуз: алдына коюлган көп максаттарын аткаруу күндүр-түндүр иштегенге көнүп калган мындай окумуштуу-методист 1936-37-жылдары колун бооруна алып, бош отурбаса керек. Ушул мезгилде бир катар китептерин жазып, котормолорун бастырып, же бир адабий чыгармаларынын үстүндө иштеп жаткан болуу керек. Бирок анын бардыгы камакка алынганда өрттөлүп жок болуп кеткен.

Мындай кишинин өмүрү жана ишмердүүлүгү жөнүндө сөз кылганда кыргыз тили окуу китептерин мектептерде, атайын билим берүүчү орто жана жогорку окуу жайлары үчүн; окуу-методикалык китептерди жазуу жагынан көп мээнет кылып, ар

кандай программаларды түзүү жагынан алгачкы чыйырларын салып, аздыр-көптүр адабий чыгармаларын, драмаларын жана котормолорун калтырган. Ал 7-8 жылдын ичинде 20га жакын окуу-методикалык китептердин автору болуу менен ар кандай жыйындарда доклад жасап, семинарларды өткөрүп, алдыңкы тажрыйбаларды жайылтып, методикалык каттарды даярдоо менен биринин артынан экинчисин даярдаган, илимий-методикалык багыттагы баалуу макалаларын жарыялоо жагынан көп эмгек кылганы кимди болсо да ыраазы кылган.

Ошого карбастан элине ушунчалык көп эмгектерин калтырган мурастарын бастырып, студент жаштарга, тилчи-мугалимдерге, маданий-агартуу кызматчыларына, кыргыз элине кайрадан тааныштыруу жагы бүгүнкү күнгө чейин колго алынбай жаткандыгы кимди болсо да аябай өкүндүрөт. Кеп кечигип, узак убактарды өткөрсөк да эл агартуу жаатында чоң эмгек синирген кыргыздын бир мыкты инсанынын атын Нарын мамлекеттик университетине коюлганын жалаң гана республикадагы агартуу кызмачылары эмес, бүт республикада бардык - элди ыраазы кылгандыгы талашсыз. Эмки милдет эч кандай күнөөсү жок болбосо да ак жерден өлүмгө дуушар болгон окумуштуу-педагогдун өзү өлсө да, анын калтырган мурастарын эл-журттун жардамы менен кайрадан жарык көрүшүн, аны кийинки муундар кызыгуу менен окушуп, күндөлүк ишинде пайдаланууга жетишкендей болушубуз керек.